

powanie pracowników z wieloletnim stażem przez nowozatrudnionych pracowników (bez doświadczenia);

- upowszechniania wśród pracodawców wiedzy z zakresu ochrony pracy, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki dostosowania maszyn i urządzeń technicznych do minimalnych wymagań;
- egzekwowania od pracodawców przestrzegania branżowych przepisów bhp w zakresie eliminowania pylenia wtórnego.

12. Przestrzeganie przepisów prawa pracy, w tym bezpieczeństwa i higieny pracy, w podmiotach gospodarczych świadczących usługi na rzecz zakładów górniczych

A. Podmioty gospodarcze świadczące usługi na rzecz zakładów górniczych w wyrobiskach podziemnych

W 2008 r. kontynuowano kontrole – zgodnie z zaleceniem ROP – w podmiotach gospodarczych świadczących – na rzecz zakładów górniczych – usługi w wyrobiskach podziemnych. Skontrolowano 20 zakładów zatrudniających ponad 4,2 tys. pracowników. Wśród kontrolowanych, 5 podmiotów zatrudniało do 49 pracowników, 7 – od 50 do 249 pracowników i 8 – powyżej 249 pracowników. Znaczną część załogi stanowili emeryci, zatrudniani głównie na stanowiskach dozoru ruchu lub na stanowiskach robotniczych wymagających wysokich kwalifikacji. Kontrolowani pracodawcy często podkreślali, że problemem w ich firmach jest bardzo duża rotacja zatrudnienia (najczęstszy powód rozwiązywania umów o pracę stanowiły wielodniowe nieusprawiedliwione nieobecności w zakładzie).

Kontrole dotyczące problematyki prawnej ochrony pracy wykazały przede wszystkim nieprawidłowości w zakresie **czasu pracy**, polegające na:

- nieprzestrzeganiu przeciętnie 5-dniowego tygodnia pracy (45% kontrolowanych pracodawców);
- nieprzestrzeganiu skróconej normy czasu pracy na stanowiskach, gdzie występuje temperatura powyżej 28°C (44%);
- nieprzestrzeganiu obowiązujących limitów godzin nadliczbowych (w tygodniu – 11% pracodawców, w roku 13%).

Liczne były przypadki: przekraczania dobowego wymiaru czasu pracy, w tym skróconego czasu pracy, nawet o ponad 2 godz.; 2-krotnego zatrudnienia pracowników w tej samej dobie pracowniczej; niezapewnienia dobowego i tygodniowego odpoczynku; nieprzestrzegania obowiązku udzielania pracownikom co 4 niedziel wolnej od pracy. Aż w 41% kontrolowanych zakładów naruszane były przepisy

o wypłacie **wynagrodzenia** za pracę w godzinach nadliczbowych.

Nadmienić należy, że za pracę w soboty, będące dniami wolnymi z tytułu przeciętnie 5-dniowego tygodnia pracy, pracodawcy przeważnie wypłacali wynagrodzenie powiększone o dodatek (rzadziej udzielano dni wolnych), jednak wynagrodzenie to wypłacano czasem z opóźnieniem wynoszącym nawet 14 dni. **Nowo przyjmowanym pracownikom udzielano zaś – niezgodnie z prawem – urlopów bezpłatnych, w celu załatwienia formalności związanych z przyjęciem do pracy.**

Pracownicy poddawani byli **wstępnym szkoleniom bhp**, a także przeszli przez instruktaż ogólny oraz stanowiskowy przed dopuszczeniem do pracy w ruchu zakładu górniczego. Dotyczy to zarówno pracowników nowo przyjętych do pracy, jak i przenoszonych z innych kopalń. W kilku zakładach stwierdzono jednak prowadzenie szkoleń wstępnych przed zawarciem umowy o pracę, a także skrócenie czasu trwania szkolenia ogólnego do 3 godzin.

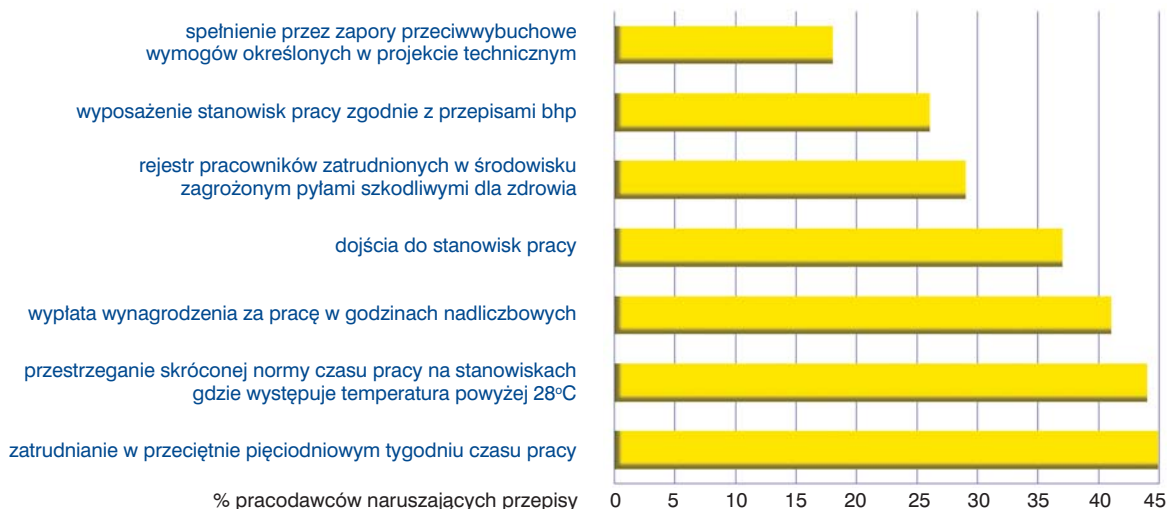
Niska skala nieprawidłowości dot. organizacji wymaganych przepisami szkoleń nie zmienia faktu, że ich odbycie kończy **proces adaptacyjny** nowo przyjętych pracowników. W kontrolowanych podmiotach, mimo dużej – jak już podkreślano – płynności kadr, nie wyznaczono osoby zajmującej się całością zagadnień związanych ze szkoleniem nowych pracowników, a także nie dokonywano ocen ich procesu adaptacyjnego.

Oceną ryzyka zawodowego objęto wszystkie stanowiska pracy, ale zdarzały się przypadki nieuwzględnienia w opisie stanowiska pracy pełnego wyposażenia technicznego, braku aktualizacji ww. oceny, nieustalenia jakie czynniki szkodliwe, niebezpieczne i uciążliwe dla zdrowia występują na stanowiskach pracy. W konsekwencji nie podejmowano stosownych działań korygujących i zapobiegawczych.

Podczas **kontroli stanowisk dołowych** w trakcie wykonywania prac związanych z drażnieniem, przebudową, wzmacnianiem wyrobisk i odstawą urobku, stwierdzono nieprawidłowości polegające na:

- nieprzestrzeganiu ustalonych w projektach technicznych: parametrów, sposobu zabezpieczeń i technologii robót, w zakresie m.in. obudowy tymczasowej i ostatecznej wyrobisk, pomostów roboczych do prac na wysokości, zapór przeciw-wybuchowych (18% zakładów);
- niewłaściwym stanie technicznym maszyn, urządzeń i narzędzi, m.in.: nieprawidłowe zabudowania tras przenośników zgrzebłowych, niesprawne urządzenia sygnalizacyjne i wyłączające, nadmiernie zużyte mechanizmy wózków hamulcowych, nieprawidłowy przekrój wyrobisk lub zbyt mała wysokość (niszczenie kotew daszkami maszyn górniczych), użytkowanie wiertnic bez osłon części gorących silnika napędowego (60% zakładów).

Wykres 46. Zakłady świadczące usługi na rzecz kopalń (w wyrobiskach podziemnych) – naruszenia przepisów

Źródło: dane PIP.

Dużo zastrzeżeń inspektorów dotyczyło braku ładu i porządku na stanowiskach pracy. Ponadto stwierdzano: brak lub wąskie i niestabilne kładki drewniane na przejściu dla ludzi nad rozlewiskami wodnymi oraz brak stopni i poręczy na drogach o nachyleniu powyżej 12°, a także śliskie i nierówne powierzchnie (39% zakładów).

Mimo istnienia powszechnej świadomości, jak poważne niebezpieczeństwo niesie zagrożenie metanowe, w trakcie kontroli ujawniono przypadki niewłaściwego zabezpieczenia przed możliwością zainicjowania wybuchu metanu. Na przykład, w jednym z drażonych wyrobisk, po wykonaniu na miejscu pomiarów, stwierdzono zawartość metanu powyżej 5%. Inspektorzy PIP niezwłocznie wstrzymali prace, a dodatkowe pomiary wykazały stężenie metanu w przedziale 7–9%. Ponadto w wyłączniku stycznikowym ognioszczelnym, zabudowanym w pomieszczeniu zagrożonym wybuchem metanu, śruby mocujące pokrywę komór przyłączowych były niedokręcone. W przypadku nagromadzenia metanu mogło to być przyczyną jego wybuchu. Podobne usterki ujawniono w dwóch innych wyłącznikach.

Stwierdzono też wykonywanie – przez 3 pracowników w wieku poniżej 21 lat – pracy w warunkach przekroczenia najwyższych dopuszczalnych stężeń zapylenia. Kontrole stanowisk dołowych nie wykazały natomiast, aby pracownicy nie stosowali środków ochrony indywidualnej.

W pięciu zakładach ujawniono nieuzupełnione rejestry i karty pomiarów z przeprowadzonych badań, a w jednym – pracodawca nie udostępnił pracownikom informacji o wynikach badań i pomiarów czynni-

ków szkodliwych dla zdrowia na stanowiskach pracy oraz nie założył im kartotek, zawierających zestawienie liczby dniówek przepracowanych w wyrobiskach pod ziemią, w warunkach przekroczenia NDS pyłów szkodliwych dla zdrowia.

Kontrola dokumentacji powypadkowej wykazała nieprawidłowości polegające na: nieprzystąpieniu do postępowania powypadkowego przez okres 6 miesięcy; zgłoszeniu wypadku z trzymiesięcznym opóźnieniem; niepodaniu naruszonych przez pracodawcę przepisów bhp mających wpływ na wypadek przy pracy; podjęciu działań w celu ustalenia okoliczności i przyczyn wypadku dopiero na wniosek pracownika; powołaniu zespołu powypadkowego w nieprawidłowym składzie.

Z powodu niedoborów w zatrudnieniu, których nie można w szybkim czasie uzupełnić, bowiem na rynku pracy brakuje górników z odpowiednimi kwalifikacjami i doświadczeniem, pojawiły się rozwiązania polegające na korzystaniu z usług firm zatrudniających górników w systemie pracy weekendowej. Upowszechnienie tego systemu może spowodować, że ci sami górnicy pracowaliby – w ramach umowy o pracę zawartej z kopalnią – od poniedziałku do piątku, a potem – w ramach umowy z firmą usługową – świadczyliby pracę na tym samym (lub zbliżonym) stanowisku w sobotę lub w niedzielę. Skutkiem byłoby pozbawienie tych pracowników odpoczynku, co mogłoby mieć negatywne konsekwencje dla bezpieczeństwa pracy.

Jak już wyżej wskazano, **problemem w górnictwie jest czas pracy**. Od wielu lat inspektorzy PIP stwierdzają nieprzestrzeganie tych norm. Przyczyny

to głównie braki kadrowe i niedociągnięcia organizacyjne, które „nadrabiane” są wydłużaniem czasu pracy zatrudnionych. Należy zaznaczyć, że praca ta jest akceptowana przez pracowników, ponieważ stanowi źródło dodatkowego dochodu i nie jest postrzegana jako naruszenie ich prawa do odpoczynku.

Wyniki kontroli wskazują na potrzebę:

- prawnego uregulowania zasady, aby pracownicy nowo przyjęci do pracy pod ziemią podlegali obowiązkowi odbycia okresu adaptacyjnego, w trakcie którego zapoznawani byłiby z zakładem górniczym, występującymi w nim zagrożeniami oraz podstawowymi zasadami bezpieczeństwa;
- zmiany przepisów prawa pracy, w celu ograniczenia możliwości zatrudnienia tego samego pracownika przez różne podmioty gospodarcze z naruszeniem odpoczynku tygodniowego, na tych samych lub zbliżonych stanowiskach, na których wymagana jest szczególna sprawność psychofizyczna;
- dalszych kontroli zakładów świadczących usługi na rzecz kopalń, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień dotyczących:
 - wywiązywania się służb bhp z obowiązków w zakresie nadzoru nad warunkami pracy,
 - przestrzegania przepisów o czasie pracy na stanowiskach, na których występuje nasilenie zagrożeń zawodowych,
 - sprawności urządzeń monitorujących stan zagrożeń naturalnych.

B. Podmioty gospodarcze świadczące usługi na rzecz zakładów górniczych – na powierzchni

Kontrolami objęto 20 zakładów, zatrudniających łącznie 1,7 tys. pracowników, w tym 373 kobiety. Były to zakłady o bardzo zróżnicowanej wielkości, zatrudniające od 2 (zakład wykonujący prace budowlane) do 300 pracowników (usługi i konserwacja sprzętu elektrycznego). Firmy te wykonują zadania głównie w obiektach kopalń, zlecających im prace związane m.in. z obsługą placów składowych i zwalów kamienia, obsługą łaźni i pralni, remontem maszyn i urządzeń górniczych, sprzątnięciem pomieszczeń biurowych, utrzymaniem terenów zielonych, a także obsługą i konserwacją sprzętu elektrycznego.

W kontrolowanych zakładach stwierdzono m.in. nieprawidłowości w zakresie **czasu pracy**. Dotyczyły one nieprzepracowania: przeciętnie pięciodniowego tygodnia pracy (25% zakładów); dopuszczalnego limitu godzin nadliczbowych w roku kalendarzowym (14% zakładów) oraz dopuszczalnego przeciętnego limitu godzin nadliczbowych w tygodniu (12% zakładów). Stwierdzono także niewypłacenie 19 pracownikom dodatków za pracę w godzinach nadliczbo-

wych (27% zakładów). Ujawniono ponadto przypadki zawierania **umów cywilnoprawnych** w sytuacji, gdy faktycznie wykonywana praca wyczerpywała znamiona stosunku pracy (praca na rzecz pracodawcy i pod jego kierunkiem oraz w miejscu i czasie wyznaczonym przez pracodawcę).

We wszystkich zakładach pracodawcy utworzyli **służbę bhp**, przy czym w jednym z nich liczba pracowników tej służby nie była adekwatna do stanu zatrudnienia. Inspektorzy ustalili także, iż w pięciu zakładach służba bhp nie sporządzała okresowych analiz stanu bezpieczeństwa oraz analiz wypadków przy pracy pod kątem zastosowania właściwych środków profilaktycznych.

Nowo zatrudnieni pracownicy odbyli **przeszkolenie w zakresie bhp**. Stwierdzono jednak prowadzenie instruktaży stanowiskowych przez osoby nieodpowiednio do tego przygotowane. W dwóch zakładach pracownicy poddawani byli instruktażowi ogólnemu przed podpisaniem umów o pracę.

Ocenę ryzyka zawodowego przeprowadzono we wszystkich kontrolowanych zakładach. Nie dokonywano jednak jej weryfikacji po zmianie warunków pracy (33% zakładów). W dwóch zakładach pracodawca nie poinformował czterech pracowników o ryzyku związanym z wykonywaną pracą.

Najwięcej nieprawidłowości w zakresie bezpieczeństwa pracy dotyczyło **magazynowania i składowania** – ujawniono je w każdym kontrolowanym zakładzie. Nieprawidłowości te polegały m.in. na braku informacji o dopuszczalnym obciążeniu podłóg, stropów i urządzeń do składowania; niewłaściwym doborze miejsca składowania; nieprawidłowym sposobie składowania; braku instrukcji magazynowania i składowania; niewłaściwych urządzeniach do składowania (np. w składzie drewna stwierdzono pogięte uszkodzone stojaki wykonane z szyn). **Zły stan techniczny dróg i przejść komunikacyjnych** stwierdzono w 40% kontrolowanych zakładów.

Uwagę zwraca także **duża skala nieprawidłowości dotyczących obszarów newralgicznych dla bezpieczeństwa pracy**. Inspektorzy stwierdzali: brak odpowiednich urządzeń ochronnych i sterowniczych (25% zakładów); zły stan techniczny maszyn i urządzeń (31%); nieustalenie wykazu prac szczególnie niebezpiecznych oraz nieopracowanie szczegółowych wymagań bezpieczeństwa do ich prowadzenia (36%); niewłaściwą eksploatację urządzeń i instalacji energetycznych (37%); nieprawidłowe wyposażenie stanowisk pracy (26%); niewłaściwy stan techniczny zakładowych środków transportu (21%).

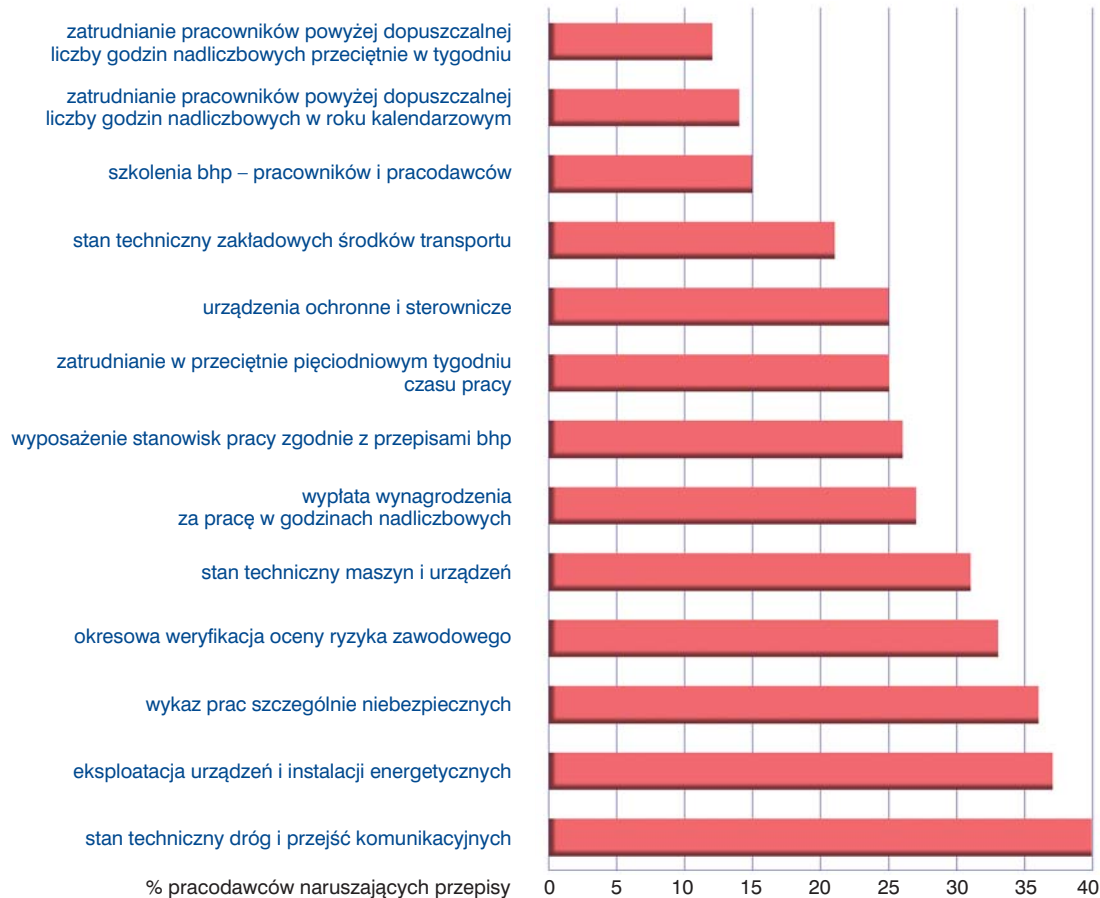
Warunki pracy w kontrolowanych zakładach należy więc uznać za **wysoce niezadowolające**. W jednym z zakładów, mimo ponownej kontroli, nie stwierdzono poprawy, zaś wykonywanie pracy niezgodnie z przepisami i zasadami bhp było tolerowane przez nadzór. W 2007 r. odnotowano w tym zakładzie 9 wypadków

przy pracy; ponadto przeprowadzone w 2008 r. pomiary czynników szkodliwych dla zdrowia wykazały znaczne przekroczenia NDS i NDN. W celu wyegzekwowania od pracodawcy przestrzegania przepisów bhp oraz zapewnienia bezpiecznych i higienicznych warunków pracy, inspektor PIP wystąpił m.in. z wnioskiem do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych o podwyższenie składki ubezpieczenia wypadkowego o 100%. Decyzją Zakładu Ubezpieczeń Społecz-

nych ww. składka została podwyższona o 100% do 31.03.2010 r.

Podsumowując wyniki kontroli, jako **przyczyny** nieprawidłowości należy wskazać przede wszystkim: brak dostatecznego nadzoru i tolerowanie przez kierownictwo zakładów odstępstw od obowiązujących przepisów i zasad bhp, a także niewywiązywanie się służby bhp z nałożonych obowiązków.

Wykres 47. Zakłady świadczące usługi na rzecz kopalń (na powierzchni) – naruszenia przepisów

Źródło: dane PIP.

Ze względu na niezadowalający stan bhp oraz brak perspektyw szybkiej poprawy, zwłaszcza w zakładach powstałych w wyniku restrukturyzacji powierzchniowych oddziałów kopalnianych, PIP będzie prowadzić dalsze kontrole warunków pracy w tego

rodzaju podmiotach gospodarczych. Wskazane jest również monitorowanie przestrzegania przepisów o wynagrodzeniach i czasie pracy oraz kontrola wywiązywania się służb bhp z nałożonych przepisami zadań.